

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

POLITICĂ

IDEI FUNDAMENTALE

Traducere din limba engleză
ALEXANDRU RACU și CRINA BOITOR

AUTORI

PAUL KELLY, CONSULTANT EDITORIAL

Paul Kelly este pro-decan și profesor de Teorie politică la Universitatea de Științe Economice și Politice din Londra. Este autorul, editorul și coeditorul a 11 cărți. Principalele sale domenii de interes sunt gândirea politică britanică și filosofia politică contemporană.

ROD DACOMBE

Dr. Rod Dacombe este conferențiar în Studii politice în cadrul Departamentului de Economie Politică de la Colegiul King, Universitatea din Londra. Cercetările sale se concentrează în principal pe teoria și practica democratică și pe relația dintre stat și sectorul nonprofit.

JOHN FARNDON

John Farndon este autorul a numeroase cărți despre istoria științei și a ideilor, ca și despre probleme contemporane. Scrie de asemenea, pe larg, despre subiecte științifice și de mediu și a fost nominalizat de patru ori la premiul pentru Cartea Științifică adresată tinerilor.

A.S. HODSON

A.S. Hodson este scriitor și fost editor la BushWatch.com.

JESPER JOHNSØN

Jesper Stenberg Johnsen este politolog, consultant pe probleme de guvernare și reforme anticorupție în țările în curs de dezvoltare. Lucrează la Centrul U4 de Resurse Anti-Corupție al Institutului Chr. Michelsen din Bergen, Norvegia.

NIAL KISHTAINY

Niall Kishtainy predă la Universitatea de Științe Economice din Londra și este specializat în istorie economică și studii de dezvoltare. A lucrat pentru Banca Mondială și Comisia Economică a Națiunilor Unite pentru Africa.

JAMES MEADWAY

James Meadway este economist senior la New Economics Foundation, un think-tank britanic independent. A fost consilier pe politică economică la Trezoreria Regatului Unit, ocupându-se de dezvoltare regională, știință și politica de inovație.

ANCA PUSCA

Dr. Anca Pusca este conferențiar senior în Studii Internaționale la Colegiul Goldsmiths, Universitatea din Londra. Este autoarea volumelor *Revolution, Democratic Transition and Disillusionment: The Case of Romania* și *Walter Benjamin: Aesthetics of Change*.

MARCUS WEEKS

Marcus Weeks a studiat filosofia și a fost profesor înainte să-și înceapă cariera de autor. A contribuit la multe cărți din domeniul disciplinelor umaniste și al științelor popularizate.

10 INTRODUCERE

GÂNDIREA POLITICĂ ANTICĂ 800 Î.HR.–30 D.HR.

- 20 Dacă dorești binele,
poporul va fi bun
Confucius
- 28 Arta războiului
are o importanță
vitală pentru stat
Sun Tzu
- 32 Planurile pentru
guvernarea țării
trebuie împărtășite
doar celor învățați
Mozi
- 34 Până când filosofii
nu vor fi regi, cetățile
nu vor scăpa de nenorociri
Platon
- 40 Omul este prin natura sa
un animal social
Aristotel
- 44 O roată nu se mișcă
de una singură
Ceanakia
- 48 Dacă miniștrii răi se bucură
de siguranță și profit, acesta
este începutul prăbușirii
Han Fei Tzu
- 49 Guvernarea este pasată
de colo-colo ca o minge
Cicero

POLITICA MEDIEVALĂ 30 D.HR.–1515 D.HR.

- 54 Fără dreptate, ce altceva
sunt guvernele decât
mari bande de tâlhari?
Augustin din Hippona
- 56 Vi s-a poruncit lupta,
dar o detestați
Mahomed
- 58 Poporul refuză să fie
condus de oameni virtuoși
Al-Farabi
- 60 Nici un om liber nu va fi
încarcerat decât pe baza
legii pământului
Baronii regelui Ioan
- 62 Pentru ca războiul
să fie drept este nevoie
de o cauză dreaptă
Toma d'Aquino

- 70 A trăi social înseamnă a trăi
în conformitate cu legi bune
Giles al Romei
- 71 Biserica ar trebui să se
dedice imitării lui Hristos
și să renunțe la puterea ei
seculară
Marsilio din Padova
- 72 Guvernarea previne
nedreptatea, cu excepția
celeia pe care o comite
ea însăși
Ibn Khaldun
- 74 Un conducător înțelept
nu poate și nu trebuie
să se țină de cuvânt
Niccolò Machiavelli

RAȚIONALITATE ȘI ILUMINISM 1515–1770

- 86 La început, totul aparținea
tuturor
Francisco de Vitoria
- 88 Suveranitatea este
puterea absolută
și perpetuă a unui stat
Jean Bodin
- 90 Legea naturală este temelia
legii omenești
Francisco Suárez
- 92 Politica este arta asocierii
oamenilor
Johannes Althusius

- 94 **Libertatea este puterea pe care o avem asupra noastră**
Hugo Grotius
- 96 **Starea naturală a omului este o stare de război**
Thomas Hobbes
- 104 **Scopul legii este conservarea și extinderea libertății**
John Locke
- 110 **Când puterile legislativă și executivă sunt exercitate de aceeași structură, nu poate exista libertate**
Montesquieu
- 112 **Antreprenorii independenți sunt buni cetățeni**
Benjamin Franklin

IDEI REVOLUȚIONARE 1770–1848

- 118 **A renunța la libertate înseamnă a renunța la a fi om**
Jean-Jacques Rousseau
- 126 **Nici un principiu general valabil de legislație nu poate fi bazat pe fericire**
Immanuel Kant
- 130 **Pasiunile indivizilor trebuie controlate**
Edmund Burke

- 134 **Drepturile ce depind de proprietate sunt cele mai precare**
Thomas Paine
- 140 **Toți oamenii sunt creați egali**
Thomas Jefferson
- 142 **Centrul fericirii oricărei națiuni se află înăuntrul ei**
Johann Gottfried Herder
- 144 **Guvernul nu poate decât să aleagă între rele**
Jeremy Bentham
- 150 **Poporul are dreptul să dețină și să poarte arme**
James Madison
- 154 **Cele mai respectabile femei sunt cele mai oprimate**
Mary Wollstonecraft
- 156 **Sclavul își simte propria existență ca pe ceva exterior**
Georg Hegel
- 160 **Războiul este continuarea Politik-ului prin alte mijloace**
Claus von Clausewitz
- 161 **O guvernare educată și înțeleaptă recunoaște necesitățile de dezvoltare ale societății**
José María Luis Mora
- 162 **Un stat prea extins întru sine în cele din urmă decade**
Simón Bolívar
- 164 **Abolirea sclaviei și Uniunea nu pot coexista**
John C. Calhoun
- 165 **Tendința de a ataca familia este un simptom al haosului social**
Auguste Comte

ASCENSIUNEA MASELOR

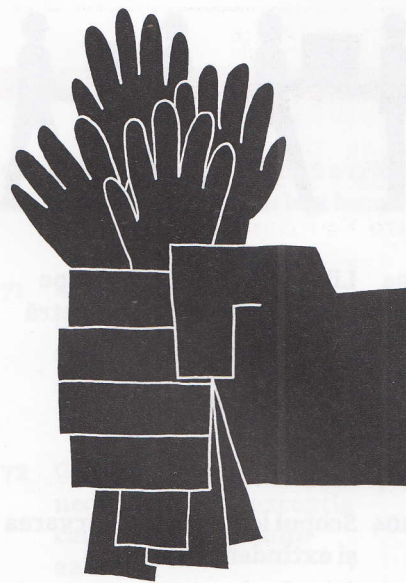
1848–1910

- 170 **Socialismul este un nou sistem al servituții**
Alexis de Tocqueville
- 172 **Nu spune eu, ci noi**
Giuseppe Mazzini
- 174 **Principalul pericol al epocii noastre îl constituie faptul că prea puțini îndrăznesc să fie excentrici**
John Stuart Mill
- 182 **Nici un om nu este suficient de bun pentru a guverna un alt om fără consimțământul aceluia**
Abraham Lincoln
- 183 **Proprietatea este furt**
Pierre-Joseph Proudhon
- 184 **Omul privilegiat este un om cu mintea și inima corupte**
Mihail Bakunin
- 186 **Cel mai bun guvern este cel care nu guvernează deloc**
Henry David Thoreau
- 188 **Comunismul este dezlegarea enigmei istoriei**
Karl Marx
- 194 **Oamenii care au proclamat republica au devenit asasinii libertății**
Alexander Herzen
- 195 **Trebuie să căutăm o axă centrală a națiunii noastre**
Ito Hirobumi

- 196 Voința de putere**
Friedrich Nietzsche
- 200 Doar mitul contează**
Georges Sorel
- 202 Trebuie să-i luăm pe muncitori așa cum sunt**
Eduard Bernstein
- 204 Disprețul formidabilului nostru vecin este cel mai mare pericol pentru America Latină**
José Martí
- 206 Pentru a reuși trebuie să îndrăznești**
Piotr Kropotkin
- 207 Femeile fie vor fi omorâte, fie vor primi dreptul de vot**
Emmeline Pankhurst
- 208 Este ridicol să negăm existența unei națiuni evreiești**
Theodor Herzl
- 210 Nimic nu va putea să salveze o națiune ai cărei muncitori au decăzut**
Beatrice Webb
- 211 Legislația protectivă este rușinos de neadecvată în America**
Jane Addams
- 212 Pământul să fie al plugarilor!**
Sun Yat-Sen
- 214 Individul este doar o rotiță într-un mecanism în perpetuă mișcare**
Max Weber

CIOCNIREA IDEOLOGIILOR 1910-1945

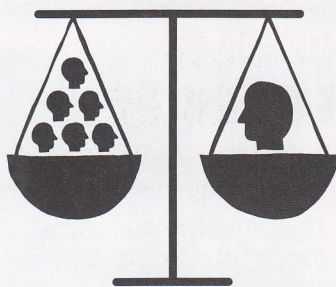
- 220 Nonviolența este primul articol al crezului meu**
Mahatma Gandhi
- 226 Politica începe acolo unde se află masele**
Vladimir Lenin
- 234 Greva generală este rezultatul unor condiții sociale istoric inevitabile**
Rosa Luxemburg
- 236 Un împăciuitoare este cel care hrănește un crocodil sperând că pe el o să-l mănânce ultimul**
Winston Churchill
- 238 Concepția fascistă a statului este atotcuprinzătoare**
Giovanni Gentile
- 240 Fermierii înstăriți trebuie lipsiți de sursele lor de existență**
Iosif Stalin
- 242 Dacă scopul scuză mijloacele, ce anume justifică scopul?**
Lev Troțki
- 246 Îi vom uni pe mexicani oferind garanții țăranilor și oamenilor de afaceri**
Emiliano Zapata
- 247 Războiul este o afacere gangsterească**
Smedley D. Butler
- 248 Suveranitatea nu se dă, se ia**
Mustafa Kemal Atatürk

- 250 Europa a fost lăsată fără un cod moral**
José Ortega y Gasset
- 252 Suntem 400 de milioane de oameni care cerem libertate**
Marcus Garvey
- 253 India nu poate fi cu adevărat liberă decât dacă este separată de Imperiul Britanic**
Manabendra Nath Roy
- 254 Suveran este cel care decide asupra excepției**
Carl Schmitt
- 258 Comunismul este la fel de rău ca imperialismul**
Jomo Kenyatta
- 259 Statul trebuie conceput ca un „educator”**
Antonio Gramsci
- 260 Puterea politică vine pe țeva puștii**
Mao Zedong

POLITICA POSTBELICĂ 1945–PREZENT

- 270 Răul suprem este guvernarea nelimitată**
Friedrich Hayek
- 276 Guvernarea parlamentară și politica raționalistă nu aparțin aceluiași sistem**
Michael Oakeshott
- 278 Obiectivul jihadului islamic este eliminarea guvernării unui sistem ne-islamic**
Abul Ala Maududi
- 280 Nimic nu-i poate lua omului libertatea, cu excepția altor oameni**
Ayn Rand
- 282 Orice fapt binecunoscut și stabilit ca atare poate fi negat**
Hannah Arendt
- 284 Ce este o femeie?**
Simone de Beauvoir
- 290 Nici un obiect din natură nu este doar o resursă**
Arne Naess
- 294 Nu suntem împotriva albilor, suntem împotriva supremației albe**
Nelson Mandela
- 296 Numai cei pe care nu-i duce capul cred că politica este un spațiu al colaborării**
Gianfranco Miglio
- 297 În faza inițială a luptei, oprimații tind să devină opresori**
Paulo Freire

- 298 Dreptatea este prima virtute a instituțiilor sociale**
John Rawls
- 304 Colonialismul este violență în starea ei naturală**
Frantz Fanon
- 308 Votul sau glonțul**
Malcolm X
- 310 Trebuie „să tăiem capul regelui”**
Michel Foucault
- 312 Nu există eliberatori. Poporul se eliberează singur**
Che Guevara
- 314 Toată lumea trebuie să aibă grijă ca cei bogați să fie fericiți**
Noam Chomsky
- 316 Nimic pe lume nu este mai periculos decât ignoranța sinceră**
Martin Luther King
- 322 Perestroika unește socialismul cu democrația**
Mihail Gorbaciov
- 323 În mod greșit, intelectualii s-au luptat cu islamul**
Ali Shariati

324 Caracterul infernal al războiului ne împinge spre încălcarea oricărei limite

Michael Walzer

326 Nici un stat mai extins decât statul minimal nu poate fi justificat

Robert Nozick

328 Nici o lege islamică nu spune să încalci drepturile femeilor

Shirin Ebadi

329 Terorismul sinucigaș este în primul rând un răspuns la ocupația străină

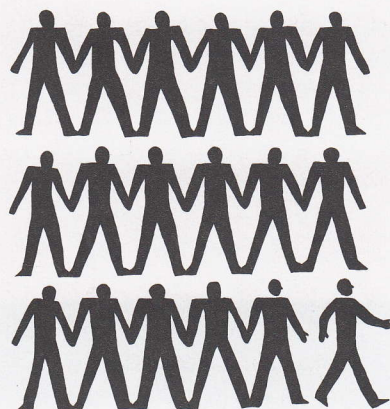
Robert Pape

330 CATALOG AL GÂNDITORILOR POLITICI

340 GLOSAR

344 INDICE

351 MULȚUMIRI

GÂNDIREA ANTICĂ

800 Î.HR.—30 D.HR.

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

POLITICĂ

În China începe **Perioada Primăverii și Toamnei** și apar cele „O Sută de Școli de Gândire”.

CCA 770 î.Hr.

Confucius propune un sistem de guvernare bazat pe **valori tradiționale** și administrat de o castă de cărturari.

600–500 î.Hr.

Este întemeiată **Republica romană**.

CCA 510 î.Hr.

În Grecia, sofistii, printre care și Protagoras, susțin că dreptatea politică reprezintă impunerea unor **valori umane**, nu reflecția dreptății naturale.

CCA 460 î.Hr.

600 î.Hr.

Generalul chinez Sun Tzu scrie tratatul **Arta războiului**, pentru regele Helü din Wu.

594 î.Hr.

Solon creează o **constituție pentru Atena** care pune bazele unei cetăți-stat democratice.

476–221 î.Hr.

În **Perioada Statelor Combatante**, cele mai mari șapte state chineze se bat pentru supremație.

399 î.Hr.

După ani de zile în care **a pus sub semnul întrebării politica și societatea** din Atena, Socrate este condamnat la moarte.

Inceputurile teoriei politice pot fi localizate în Antichitatea chineză și în cea greacă. În ambele locuri au apărut gânditori care au discutat și au analizat lumea din jurul lor într-un mod pe care acum îl numim filosofie. De prin anul 600 î.Hr., unii dintre ei și-au îndreptat atenția către modul în care organizăm societățile. La început, atât în China, cât și în Grecia, aceste întrebări erau considerate ca făcând parte din filosofia morală sau din etică. Filosofii examinau modul în care ar trebui să fie structurată societatea nu doar pentru a garanta fericirea și securitatea oamenilor, ci și pentru a le da acestora posibilitatea să trăiască o „viață bună”.

Gândirea politică în China

De prin anul 770 î.Hr., China a experimentat o perioadă de prosperitate

cunoscută ca Perioada Primăverii și Toamnei, în condițiile în care diverse dinastii domneau asupra statelor separate în mod relativ pașnic. Eru-diciția era foarte prețuită în această perioadă, fapt reflectat de apariția așa-numitelor O Sută de Școli de Gândire. De departe, filosoful cel mai influent al acestei perioade a fost Confucius. Acesta a combinat filosofia morală și politică în propunerile sale de cultivare a valorilor tradiționale chineze într-un stat condus de un lider virtuos sfătuit de o castă de administratori.

Ulterior, această idee a fost dezvoltată, într-o manieră mai subtilă, de către Monzi și Mencius cu scopul de a preîntâmpina corupția și conducerea despotică. Dar conflictul dintre state s-a intensificat în secolul al III-lea î.Hr., iar Perioada Primăverii și Toamnei s-a sfârșit și a fost înlocuită de Perioada

Statelor Combatante și de lupta pentru controlul unui Imperiu Chinez unificat. Aceasta a fost atmosfera în care gânditori precum Han Fei Tzu și Școala Legalistă au susținut disciplina ca principiu de căpătâi al statului, iar liderul militar Sun Tzu a aplicat tactica militară la idei ce priveau atât politica externă, cât și cea internă. Aceste filosofii politice mai autoritare au oferit stabilitate noului imperiu, care mai târziu a revenit la o formă de confucianism.

Democrația greacă

Cam în aceeași perioadă în care aveau loc în China aceste evoluții, civilizația greacă înflorea. Asemeni Chinei, Grecia nu era o singură națiune, ci o colecție de cetăți-state separate, cu diferite forme de guvernare. Cele mai multe erau conduse de un monarh sau o aristocrație, dar Atena întemeiasc

Refașosul chinez Mozi propune ideea unei **caste pur meritocratice** de miniștri selectați pe baza virtuții și abilității lor.

cca 470–391 î.Hr.

În *Politica*, Aristotel descrie varii forme de guvernare ale cetății-stat și afirmă că politeia – **guvernul constituțional** – este forma cea mai practică.

335–323 î.Hr.

Mencius popularizează **ideile confucianiste** în China.

372–289 î.Hr.

Dinastia Han adoptă confucianismul ca **filosofie oficială** a Chinei.

200 î.Hr.

cca 380–360 î.Hr.

În *Republica*, Platon susține domnia „**regilor filosofi**” care posedă înțelepciunea și cunoașterea necesare pentru a înțelege natura unei vieți bune.

cca 370–283 î.Hr.

Sfatul dat lui Ceandragupta de către Ceanakia contribuie la întemeierea **Imperiului Mauryan** în India.

300 î.Hr.

În contextul încercării de unificare a Chinei, este adoptată **doctrina legalismului**, bazată pe ideile autoritare ale lui Shang Yang și Han Fei Tzu.

54–51 î.Hr.

Cicero scrie *De republica*, o carte compusă după modelul *Republicii* lui Platon, dar care susține **o formă de guvernare mai democratică**.

o formă de democrație sub o constituție introdusă de către omul de stat Solon în 594 î.Hr. Cetatea devenise centrul cultural al Greciei și oferea un spațiu intelectual în care filosofii puteau specula cu privire la ce anume făcea ca un stat să fie ideal, care era scopul lui și cum anume ar fi trebuit să fie guvernat. Aici, Platon susținea domnia unei elite de „filosofi-regi”, în timp ce elevul său Aristotel compara diversele forme posibile de guvernare. Teoriile lor vor forma baza filosofiei politice occidentale.

După Aristotel, „epoca de aur” a filosofiei clasice grecești se îndreaptă spre sfârșit în timp ce Alexandru cel Mare se lansa într-o serie de campanii menite să-i extindă imperiul din Macedonia în Africa de Nord și de-a lungul Asiei, tocmai până în Himalaya. Însă în India acesta a întâmpinat rezistența unei opoziții organizate.

Subcontinentul indian era compus din diferite state separate, însă apariția unui teoretician politic inovativ, Ceanakia, a contribuit la transformarea lui într-un imperiu unificat sub conducerea protectorului acestui gânditor, Ceandragupta Maurya. Ceanakia credea într-o abordare pragmatică a gândirii politice, susținând disciplina strictă, scopul său fiind mai degrabă securitatea economică și materială a statului decât binele moral al poporului. Realismul său a contribuit la protejarea Imperiului Mauryan de atacuri și a adus cea mai mare parte din India într-un stat unificat, care a durat mai mult de 100 de ani.

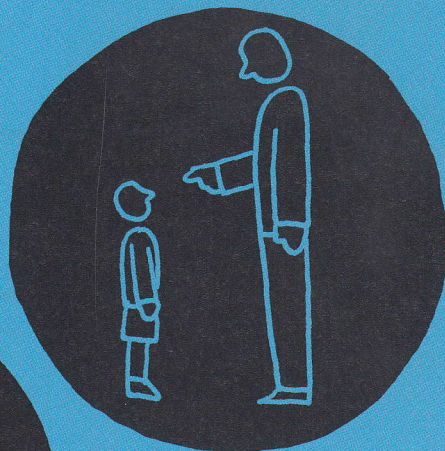
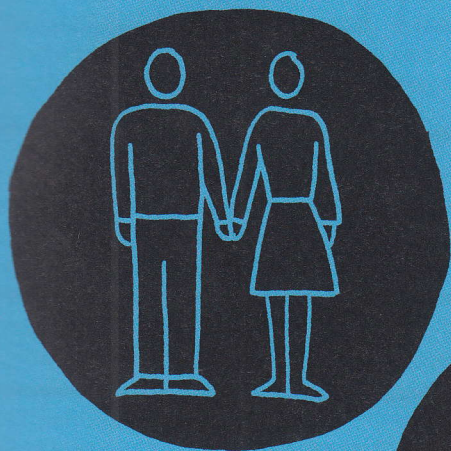
Ascensiunea Romei

Între timp, o altă putere se ridica în Europa. Republica Romană fusese fondată, cândva în jurul anului 510 î.Hr., în urma răsturnării unei

monarhii tiranice. O formă de democrație reprezentativă, asemănătoare cu modelul atenian, a fost întemeiată. Constituția Romei s-a dezvoltat în timp, guvernul fiind condus de doi consuli, aleși anual de către cetățeni, și de un senat, format din reprezentanți, care avea rolul de a-i sfătui pe consuli. În cadrul acestui sistem, puterea Republicii s-a întărit, aceasta reușind să ocupe provincii în cea mai mare parte a Europei continentale. Cu toate acestea, în primul secol î.Hr., războiul civil a pus stăpânire pe Republică în condițiile în care diferite facțiuni se luptau pentru putere. Iuliu Cezar a preluat puterea în 48 î.Hr. și a devenit în mod efectiv împărat, punând astfel capăt Republicii. Roma s-a reîntors astfel la conducerea monarhică, dinastică, iar noul Imperiu Roman avea să domine Europa pentru următorii 500 de ani.

DACĂ DOREȘTI BINELE, POPORUL VA FI BUN

CONFUCIUS (551–479 Î.HR.)

ÎN CONTEXT

IDEOLOGIE
Confucianism

CUVÂNT-CHEIE
Paternalist

ÎNAINTE

1045 î.Hr. Sub dinastia Zhou a Chinei, deciziile politice sunt justificate prin Mandatul Cerului.

Secolul al VIII-lea î.Hr. Începe Perioada Primăverii și Toamnei și apar cele „O Sută de Școli de Gândire”.

DUPĂ

Secolul al V-lea î.Hr. Mozi propune o alternativă la potențialul nepotism și favoritism al confucianismului.

Secolul al IV-lea î.Hr. Filosoful Mencius popularizează idei confucianiste.

Secolul al III-lea î.Hr. Principiile mai autoritare ale legalismului ajung să domine sistemul de guvernare.

Un conducător trebuie să fie un junzi, „un om superior”.

Oamenii care nu sunt perfecți **pot fi schimbați** printr-un exemplu sincer de bunătate.

Junzi posedă **virtute, fidelitate și sinceritate**, pe care le arată în ritualuri și ceremonii.

Așadar, junzi oferă **un exemplu bun** pentru poporul său.

Dacă dorința conducătorului este binele, poporul va fi bun.

Kong Fuzi („Maestrul Kong”), care a devenit mai târziu cunoscut în Occident sub numele latinizat de Confucius, a trăit într-un moment de turnură în istoria politică a Chinei. A trăit la finele Perioadei Primăverii și Toamnei din istoria Chinei – în jur de 300 de ani de prosperitate și stabilitate în decursul cărora au înflorit arta, literatura și în mod deosebit filosofia. Această perioadă a dat naștere așa-numitelor O Sută de Școli de Gândire, în cadrul cărora un număr mare de idei erau discutate în mod liber. În cadrul acestui proces a apărut o nouă clasă de

gânditori și cărturari. Cei mai mulți dintre ei trăiau la curțile familiilor nobile, fiind prețuiți ca sfetnici.

Sub influența noilor idei ale acestor cărturari, structura societății chineze a fost zdruncinată. Cărturarii erau numiți în funcții mai degrabă datorită meritului decât relațiilor familiale, iar această nouă castă meritocratică reprezenta o provocare la adresa conducătorilor ereditari care înainte guvernaseră pe baza a ceea ce, conform credinței lor, era un mandat al Cerului. Asta a provocat o serie de conflicte în condițiile în care diferiți suverani se luptau pentru

controlul asupra Chinei. În timpul acestei ere, cunoscută ca Perioada Statelor Combatante, a devenit din ce în ce mai clar că era necesar un sistem puternic de guvernare.

Omul superior

Asemeni celor mai mulți tineri educați, din clasa de mijloc, Confucius a urmat o carieră de administrator și în această calitate și-a dezvoltat ideile referitoare la organizarea guvernării. Observând în mod direct relațiile suveranului cu miniștrii și supușii săi și fiind foarte conștient de fragilitatea situației politice de

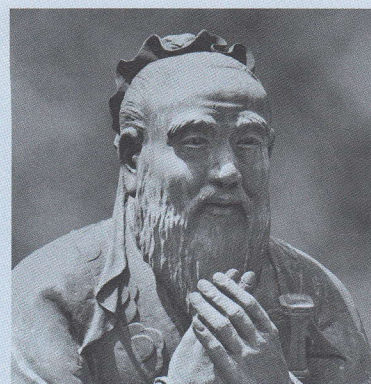
Texte și: Sun Tzu 28–31 ■ Mozi 32–33 ■ Han Fei Tzu 48 ■ Sun Yat-Sen 212–213 ■
Mao Zedong 260–265
Respect pentru oameni și cărți

la vremea respectivă, el a purces la elaborarea unui cadru care le-ar fi dat suveranilor posibilitatea de a guverna just pe baza propriului sistem de filosofie morală.

Poziția morală a lui Confucius era ferm înrădăcinată în obiceiurile chineze, iar în centrul acestora se aflau virtuțile tradiționale ale loialității, datoriei și respectului. Aceste valori erau personificate de către *junzi*: „gentlemanul” sau „omul superior”, a cărui virtute urma să acționeze ca un exemplu pentru ceilalți. Fiecare membru al societății avea să fie încurajat să aspire la virtuțile lui *junzi*. Conform viziunii lui Confucius, natura umană nu este perfectă, dar poate fi schimbată prin exemplul sincer al virtuții. Tot așa, societatea poate fi transformată prin exemplul unui guvern corect și benevolent.

Conceptul de reciprocitate – ideea că tratamentul just și generos va fi întâmpinat de un răspuns just

și generos – subîntinde filosofia morală a lui Confucius și reprezintă, de asemenea, piatra de temelie a gândirii sale politice. Pentru ca o societate să fie bună, conducătorul ei trebuie să fie întruparea virtuților pe care dorește să le vadă în supușii săi; drept urmare, prin loialitate și respect, poporul va fi inspirat să imite acele virtuți. În colecția sa de învățături și maxime, numită *Analectele*, Confucius îndeamnă: „Dacă dorești binele, poporul va fi bun. Caracterul moral al conducătorului este vântul; caracterul moral al celor de sub el este iarba. Când bate vântul, iarba se pleacă”. Dar pentru ca această idee să funcționeze în mod eficient era nevoie de o nouă structură socială, de crearea unei ierarhii care ținea cont de noua castă administrativă meritocratică, respectând în același timp puterea tradițională a familiilor nobile. În propunerea sa referitoare la posibilitatea realizării acestui

Confucius

În ciuda rolului său important din cadrul istoriei chineze, se știu puține despre viața lui Confucius. Conform tradiției, se crede că s-a născut în 551 î.Hr., în Qufu, în statul Lu, China. La origine, numele său a fost Kong Qiu (și-a dobândit titlul onorific de „Kong Fuzi” mult mai târziu), iar familia sa era deopotrivă respectată și înstărită. Cu toate acestea, în tinerețe, după ce a murit tatăl său, a lucrat ca slujitor pentru a-și întreține familia, iar în timpul liber a studiat pentru a deveni funcționar public. A devenit dregător la curtea dinastiei Zhou, acolo unde și-a dezvoltat ideile despre felul în care ar trebui să fie guvernat un stat, însă sfaturile sale au fost ignorate, iar el a demisionat din poziția pe care o ocupa. Restul vieții și l-a petrecut călătorind prin Imperiul Chinez, predând filosofia și teoria guvernării concepute de el. În cele din urmă s-a întors în Qufu, unde a murit, în anul 479 î.Hr.

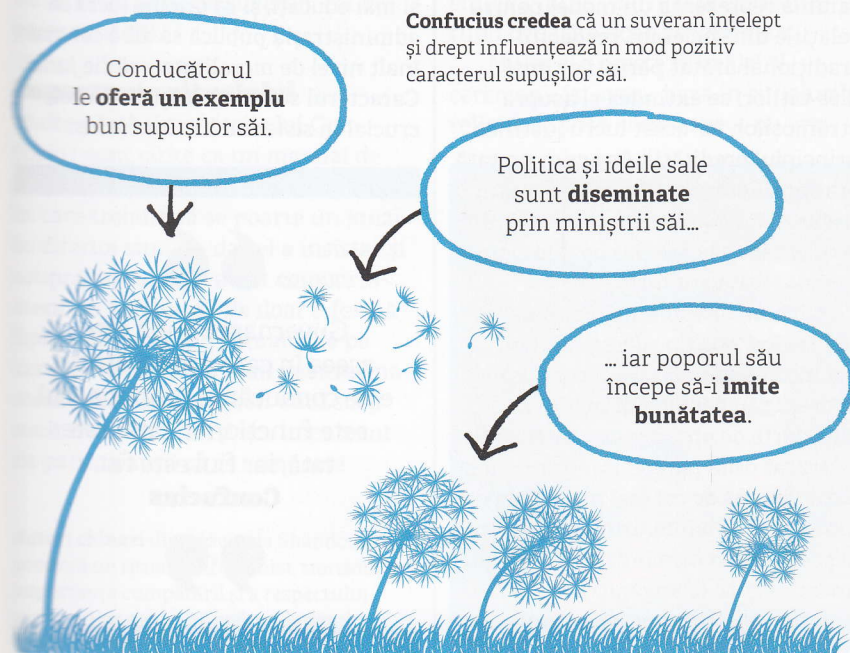
Lucrări majore

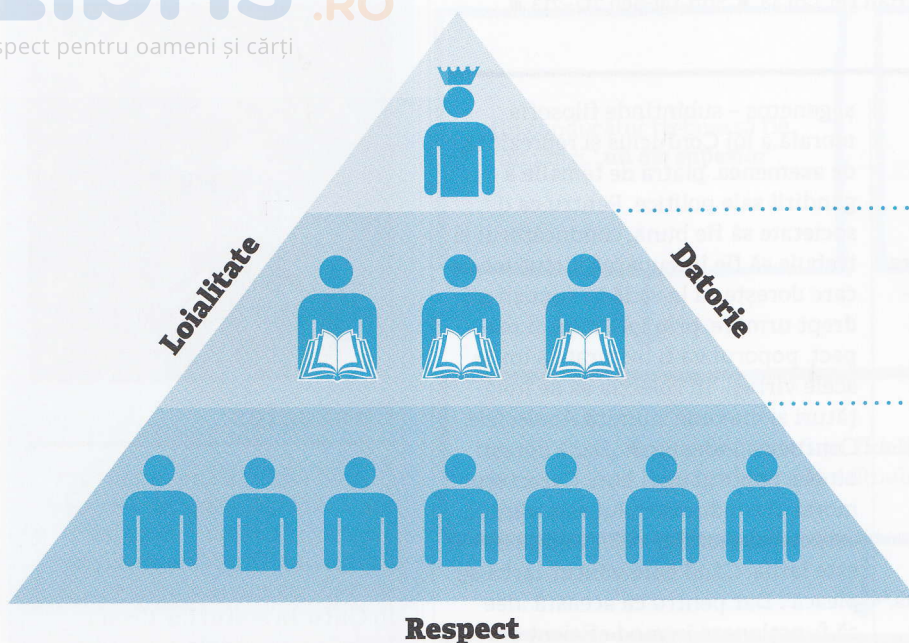
Analecte

Doctrina Căii de Mijloc

Marea învățătură

(Compile toate în secolul al XII-lea de cărturari chinezi.)

Suveranul, potrivit lui Confucius, era superior din fire. Misiunea sa era să modeleze comportamentul perfect, oferindu-le un bun exemplu supușilor.

Miniștrii și consilierii jucau un rol important ca „intermediari” între suveran și supușii săi. Ei aveau obligația să fie loiali atât față de primul, cât și față de cei din urmă.

Poporul care are un exemplu bun de urmat și o idee clară cu privire la ce anume se așteaptă de la el s-ar purta corect, potrivit lui Confucius.

lucru, Confucius s-a bazat, din nou, foarte mult pe valorile tradiționale, organizând societatea după modelul relațiilor din cadrul familiei. Pentru Confucius, bunăvoința suveranului și loialitatea supușilor săi oglindesc relația dintre tatăl iubitor și fiul ascultător (o relație pe care chinezii o socotesc de o importanță supremă).

Confucius consideră că există cinci tipuri de „relații statornice”: suveran/supus, tată/fiu, soț/soție, frate mai mare/frate mai mic și prieten/prieten. În aceste tipuri de relații, el subliniază nu numai poziția fiecărei persoane în funcție de generație, vârstă și sex, dar și faptul că ambele părți au obligații și că responsabilitatea superiorului față de inferior, în orice tip de relație, este la fel de importantă precum cea a inferiorului față de superior. Extinzând aceste tipuri de relații asupra societății în ansamblul ei, drepturile și responsabilitățile reciproce pe care le presupun oferă societății coeziune, generând o atmosferă de loialitate și respect, manifestate de fiecare strat social față de următorul.

Justificarea guvernării ereditare

În vârful ierarhiei confucianiste se afla suveranul, care, neîndoiește, moștenește acest statut și în acest sens Confucius își arată natura conservatoare a gândirii sale politice. Așa cum familia reprezenta un model pentru relațiile din societate, respectul tradițional arătat părinților (mai ales taților) se extindea și asupra strămoșilor, iar acest lucru justifica principiul eredității. Așa cum un tată era considerat capul familiei, statul trebuia să fie guvernat în mod firesc de o persoană care întrupa un *pater familias* – suveranul.

Cu toate acestea, în gândirea lui Confucius, poziția suveranului nu era incontestabilă, iar un conducător nedrept sau nechibzuit merita să aibă parte de opoziție sau chiar să fie înlăturat de la putere. Dar Confucius a dat dovadă de cel mai mare grad de inovație în privința următorului strat al societății, recomandând existența unei categorii de învățați care să fie funcționari, sfătuitori și administratori ai conducătorului. Poziția lor

intermediară între suveran și supuși era crucială, întrucât ei aveau obligația de-a fi loiali atât conducătorului, cât și poporului. Ei aveau un grad mare de responsabilitate, așadar era esențial ca aceștia să fie recrutați din rândul candidaților celor mai capabili și mai educați, și ca oricine lucra în administrația publică să aibă cel mai înalt nivel de moralitate – să fie *junzi*. Caracterul suveranului juca un rol crucial în sistemul lui Confucius,

“

Guvernarea bună este aceea în care conducătorul este conducător, funcționarul este funcționar, tatăl este tată, iar fiul este fiu.

Confucius

”

căci acești miniștri urmau să fie numiți de către suveran. Confucius a spus: „Guvernarea constă în dobândirea de oameni corespunzători. Acești oameni sunt dobândiți prin însuși caracterul conducătorului. Acel caracter se cultivă prin urmarea căii datoriei. Și urmarea acelei căi a datoriei se cultivă prin prețuirea bunătății”.

Rolul acestor funcționari publici era predominant consultativ, iar de la miniștri se aștepta nu doar să fie pricepuți în ceea ce privește administrația și structura societății chineze, ci să aibă și cunoștințe solide în materie de istorie, politică și diplomatie. Acestea erau necesare pentru a-l putea sfătui pe suveran în chestiuni precum alianțele și războaiele cu statele vecine. Dar această nouă castă de funcționari publici împlinea și un alt rol, la fel de important, acela de a-l împiedica pe suveran să devină despot, deoarece manifestau loialitate față de superiorul lor, dar și benevolență față de cei ce le erau inferiori. Asemeni conducătorului lor, și ei trebuiau să conducă prin forța exemplului, inspirându-i, prin virtutea lor, atât pe suveran, cât și pe supușii săi.

Importanța ritualului

Multe părți din scrierile lui Confucius sunt citite ca un manual de etichetă și protocol, detaliind modul în care trebuie să se poarte un *junzi* în diferite situații, dar el a insistat și asupra faptului că acest comportament nu trebuie să fie doar o formă lipsită de conținut. Ritualurile pe care le-a descris nu erau doar rafinate sociale, ci slujeau unui scop mult mai profund, și era important ca participanții să se comporte

cu sinceritate pentru ca ritualurile să aibă un sens. Funcționarii publici nu trebuiau doar să-și împlinească datoriile în mod virtuos. Trebuiau, de asemenea, să fie văzuți că acționează virtuos. Din acest motiv, Confucius pune un mare accent pe ceremonii și ritualuri. Acestea aveau și rolul de a sublinia pozițiile diferiților membri în cadrul unei societăți, iar aprobarea acestui fapt de către Confucius ilustrează înclinația sa conservatoare.

Ceremoniile și ritualurile le ofereau oamenilor posibilitatea de a-și manifesta devotamentul față de cei aflați deasupra lor în ierarhie și aprecierea față de cei de sub ei. Potrivit lui Confucius, aceste ritualuri urmau să pătrundă în întreaga societate, de la ceremoniile formale regale și de stat și până la interacțiunile sociale de zi cu zi, în care participanții își îndeplineau cu meticulozitate rolurile. Ideea de a conduce pe bază de exemplu putea avea succes doar atunci când virtutea se manifesta, sincer și onest, în acest mod. Din acest motiv, Confucius considera că sinceritatea și onestitatea erau virtuțile cele mai importante, fiind depășite doar de loialitate.

Multe din aceste ritualuri și ceremonii își aveau baza în ritualurile religioase, însă acest aspect nu era

“

Omul superior guvernează oamenii în conformitate cu natura lor, cu ceea ce li se potrivește, și de îndată ce ei schimbă ceea ce este rău, el se oprește.

Confucius

”

important pentru Confucius. Filosofia sa morală nu era fundamentată pe religie, iar sistemul politic pe care l-a dedus din ea doar recunoștea că exista în societate un loc pentru religie. De fapt, cu excepția exprimării speranței că societatea putea fi organizată și guvernată în conformitate cu Mandatul Cerului, fapt care ar fi ajutat la unificarea statelor care se luptau pentru putere, Confucius s-a referit rareori la zei în scrierile sale. Deși credea cu tărie în domnia unui suveran ereditar, nu a simțit nevoia să o justifice prin dreptul divin.

Actori chinezi din provincia Shandong prezintă un ritual confucianist, transmitând importanța cumpătărilor și a respectului vizitatorilor moderni, nefamiliarizați cu tradiția lor deosebit de protocolară.

Această respingere implicită a dreptului divin, combinată cu un sistem de clasă bazat mai degrabă pe merit decât pe moștenire, ne înfățișează partea cea mai radicală a lui Confucius. Deși a susținut o ierarhie consolidată de reguli stricte de etichetă și protocol, astfel încât fiecare era foarte conștient de locul său în societate, aceasta nu însemna că nu trebuia să existe mobilitate socială. Cei înzestrați (și care dădeau dovadă de caracter) puteau avansa până la cele mai înalte niveluri ale guvernului, indiferent de originea lor familială; iar cei aflați în poziții de putere puteau fi demși dacă nu reușeau să facă dovada calităților necesare, indiferent de cât de nobilă era familia în care se născuseră. Acest principiu se aplica inclusiv în cazul suveranului. Confucius considera asasinarea unui conducător despotice ca fiind mai degrabă îndepărtarea necesară a unui tiran decât uciderea unui conducător legitim. Susținea că flexibilitatea acestei ierarhii genera mai mult respect autentic pentru ea și că,

la rândul lui, faptul cu pricina genera consensul politic – o bază necesară pentru un guvern puternic și stabil.

Crimă și pedeapsă

Principiile filosofiei morale a lui Confucius se estindeau, de asemenea, în domeniile legii și pedepsei. Anterior, sistemul legal se bazase pe coduri de comportament prescrise de religie, însă el a susținut o abordare mai umanistă menită să înlocuiască legile bazate pe autoritatea divină. La fel ca în cazul structurii sale sociale, a propus un sistem bazat pe reciprocitate: dacă ești tratat cu respect, vei da dovadă de respect. Versiunea sa a Regulii de Aur („Fă-le celorlalți ce vrei să ți se facă ție”) era de tip negativ: „Ceea ce nu dorești să ți se facă, nu le face altora”, accentul fiind mutat de pe infracțiuni specifice pe evitarea comportamentului rău. Din nou, acest lucru putea fi realizat cel mai bine prin exemplu. În acest sens, el spunea: „Când întâlnești pe cineva mai bun ca tine, caută să devii egalul lui. Când întâlnești pe cineva care nu

“

Cel care guvernează prin intermediul virtuții sale este ca Steaua Polară: rămâne la locul ei în timp ce toate celelalte stele, mai puțin importante, o omagiază.

Confucius

”

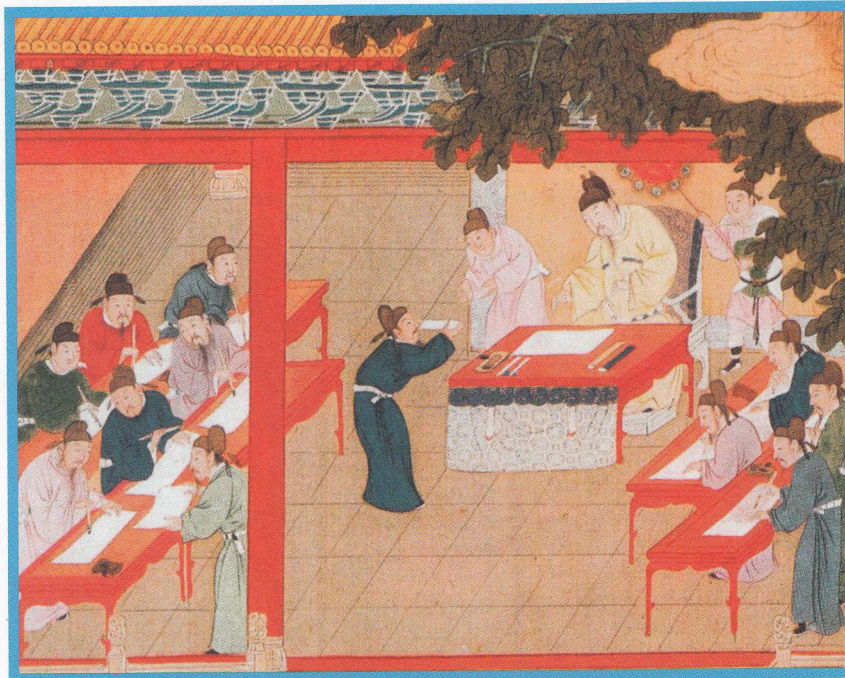
este la fel de bun ca tine, privește în sufletul tău și cercetează-te”.

În loc să impună legi rigide și pedepse severe, Confucius era de părere că cel mai bun mod de a trata criminalitatea consta în insuflarea unui sentiment de rușine pentru comportamentul rău. Deși e posibil ca oamenii să evite comiterea de crime dacă sunt călăuziți de legi și supuși prin pedeapsă, ei nu dobândesc, în acest mod, un sentiment autentic al binelui și al răului; în timp ce, dacă sunt călăuziți prin exemplu și supuși prin respect, dezvoltă un sentiment al rușinii pentru orice fel de infracțiune și învață să devină cu adevărat buni.

Idei nepopulare

Filosofia morală și politică a lui Confucius îmbina idei despre bunătatea și sociabilitatea naturale ale ființei umane cu structurile formale rigide ale societății chineze tradiționale. În mod deloc surprinzător, dată fiind poziția sa de administrator al Curții, Confucius a acordat un loc important

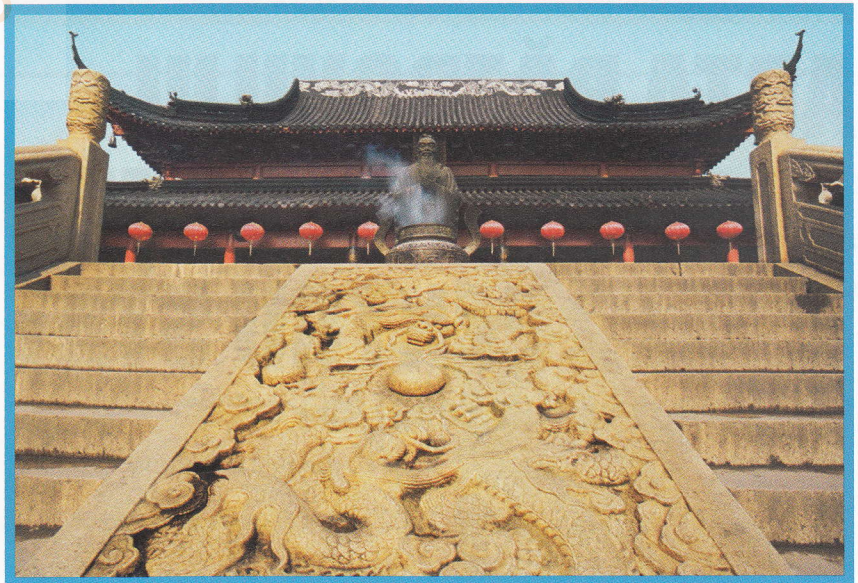
În această pictură din timpul dinastiei Song, împăratul chinez prezidează examinarea funcționarilor publici. Examenul au fost introduse în timpul vieții lui Confucius și erau bazate pe ideile sale.

Funcțiile religioase au fost asimilate în confucianism când a devenit filosofia oficială a Chinei. Temple confucianiste, ca acesta din Nanjing, au apărut pretutindeni pe teritoriul țării.

noi clase meritocratice de cărturari. Cu toate acestea, ideile sale au fost întâmpinate cu suspiciune și nu au fost adoptate în timpul vieții sale. Membrii familiilor regale și nobile conducătoare nu erau încântați de implicita respingere a dreptului divin de a conduce și se simțeau amenințați de puterea pe care el voia să o acorde miniștrilor și sfetnicilor lor. Pe administratori îi putea încânta ideea de a avea un control mai puternic și deci posibilitatea de a-i ține în frâu pe conducătorii cu potențial despotice, însă ei aveau dubii cu privire la ideea că oamenii pot fi guvernați prin puterea exemplului și nu erau dispuși să renunțe la dreptul lor de a exercita puterea prin intermediul legilor și al pedepsei.

Gânditorii politici și filosofii de mai târziu au avut și ei criticile lor la adresa confucianismului. Mozi, un filosof chinez născut la scurt timp după moartea lui Confucius, a fost de acord cu ideile sale mai moderne de meritocrație și conducere bazată pe puterea exemplului, însă a fost de părere că insistența lui pe relațiile

de familie avea să ducă la nepotism și favoritism. Cam în aceeași perioadă, gânditori militari precum Sun Tzu nu aveau timp de pierdut cu filosofia morală pe care se baza teoria politică a lui Confucius, optând în schimb pentru o abordare mai practică a problemelor ce țineau de guvernare, susținând un sistem autoritar sau chiar nemilos menit să garanteze apărarea statului. Cu toate acestea, elemente ale confucianismului au fost asimilate de societatea chineză în cele două secole de după moartea sa. Promovate de Mencius (372–289 î.Hr.), ele au căpătat o anumită popularitate în secolul al IV-lea î.Hr.

Filosofia statului

Poate că pentru guvernarea pe timp de pace confucianismul fusese adecvat, dar mulți îl considerau insuficient de robust pentru ceea ce a urmat, anume Perioada Statelor Combatante și lupta pentru formarea unui imperiu chinez unificat. În această perioadă, un sistem pragmatic și autoritar de guvernare, cunoscut ca legalism, a înlocuit ideile lui Confucius și a continuat să funcționeze și ulterior, în condițiile în

care împăratul își afirma autoritatea asupra noului imperiu. Însă spre sfârșitul secolului al II-lea î.Hr., în China a revenit pacea, iar confucianismul a fost adoptat ca filosofie oficială a statului în timpul dinastiei Han. De atunci încoace a continuat să domine structura societății chineze, în special prin practica recrutării celor mai înzestrați cărturari în cadrul castei administrative. Examinele de admitere în administrația publică, introduse în 605 d.Hr., se bazau pe texte clasice confucianiste, iar această practică a continuat în secolul XX și în timpul formării Republicii Chineze.

Confucianismul nu a dispărut în întregime în timpul regimului comunist din China și a avut o influență subtilă asupra structurii societății până la Revoluția Culturală. Astăzi, elemente de gândire confucianistă, precum cele ce privesc relațiile sociale și conceptul de loialitate filială, rămân adânc înrădăcinate în modul de viață chinez. Ideile confucianiste sunt din nou luate în serios în contextul în care țara trece de la comunismul maoist la o versiune chineză a economiei mixte.

“

Ceea ce știi, știi;
ceea ce nu știi, nu știi.
Aceasta este adevărata
înțelepciune.

Confucius

”

ARTA RĂZBOIULUI ARE O IMPORTANȚĂ VITALĂ PENTRU STAT

SUN TZU (CCA 544–CCA 496 î.HR.)

ÎN CONTEXT

IDEOLOGIE

Realism

CUVÂNT-CHEIE

Diplomație și război

ÎNAINTE

Secolul al VIII-lea î.Hr. Începe o „epocă de aur” a filosofiei chineze, care dă naștere așa-numitelor O Sută de Școli de Gândire.

Secolul al VI-lea î.Hr. Confucius propune un cadru pentru societatea civilă bazat pe valori tradiționale.

DUPĂ

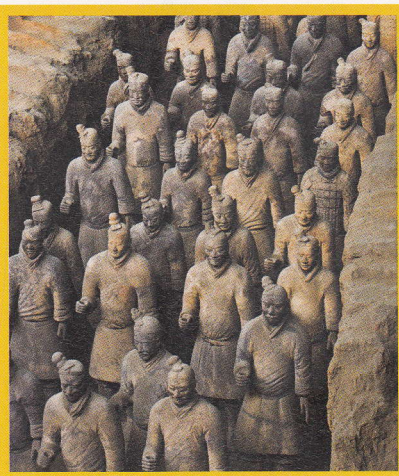
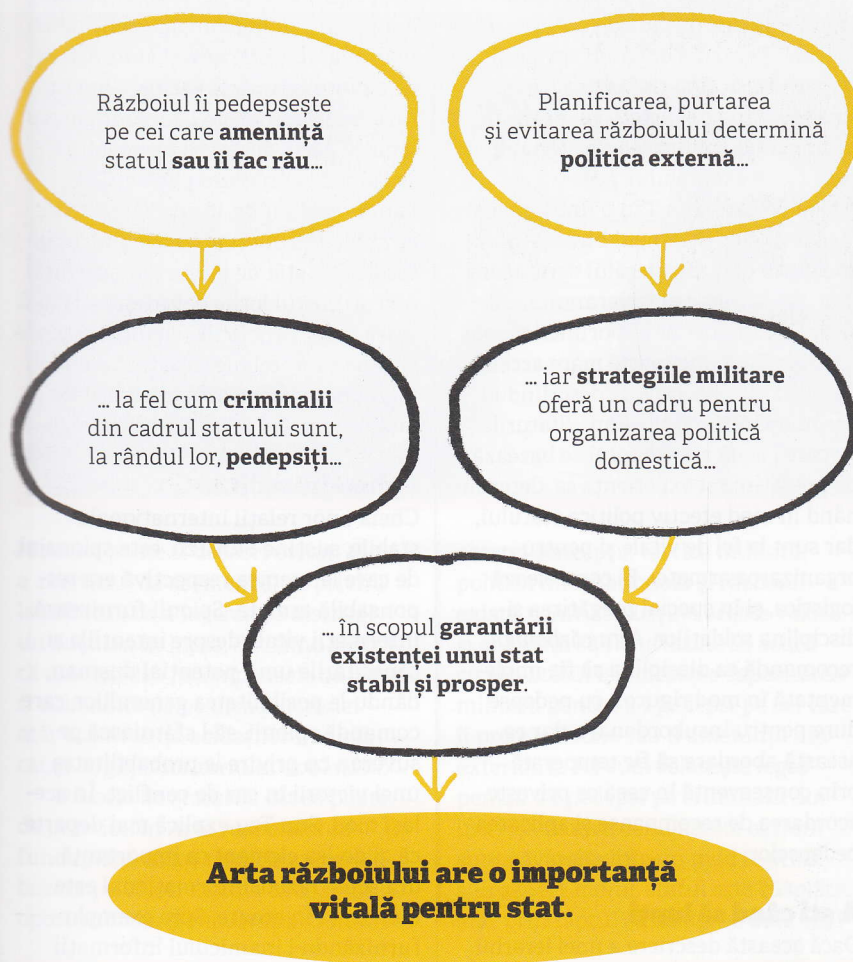
Secolul al IV-lea î.Hr. Sfatul dat lui Ceandragupta Maurya de către Ceanakia ajută la întemeierea Imperiului Mauryan în India.

1532 Se publică *Principele* lui Machiavelli, la cinci ani după moartea sa.

1937 Mao Zedong scrie *Despre războiul de gherilă*.

La finalul secolului al VI-lea î.Hr., China ajunge la capătul unei perioade de prosperitate pașnică – Perioada Primăverii și Toamnei –, în care filosofia înflorise. Mare parte din gândire se concentra pe filosofia morală sau etică, iar filosofia politică dezvoltată pe baza acesteia se concentrase pe modul corect sub aspect moral în care statul ar trebui să-și organizeze afacerile interne. Acest proces a culminat când Confucius a integrat virtuțile tradiționale într-o ierarhie condusă de un suveran și administrată de o birocratie de cărturari.

Cu toate acestea, spre sfârșitul Perioadei Primăverii și Toamnei, stabilitatea politică a diferitelor state

O armată de teracotă a fost construită pentru a străjui mormântul împăratului Qin Shi Huang, fapt care arată importanța pe care armata o avea pentru el. Qin a trăit la 200 de ani după Sun Tzu, dar probabil că i-a citit scrierile cu atenție.

aspectele practice ale protejării și menținerii prosperității statului. Dacă gânditorii precedenți s-au concentrat pe structura societății civile, acest tratat se concentrează pe relațiile internaționale, discutând despre administrația publică doar din perspectiva legăturii ei cu planificarea și purtarea războaielor, sau cu economia întreținerii serviciilor militare și de spionaj.

S-a considerat că descrierea artei războiului de către Sun Tzu furnizează un cadru pentru orice fel de formă de organizare politică. El oferă o listă a „principiilor războiului” care trebuie luate în considerare atunci când se planifică o campanie. Pe lângă chestiuni practice, precum vremea și terenul, lista include influența morală a conducătorului, priceperea și calitățile generalului, dar și organizarea și disciplina oamenilor. Aceste principii ale războiului implică o structură ierarhică, condusă de un suveran care primește sfaturi de la generali

ale Chinei s-a fragilizat, iar pe măsură ce populația s-a mărit, au crescut și tensiunile dintre ele. Conducătorii statelor erau nevoiți nu doar să-și gestioneze propriile afaceri interne, ci și să se apere de atacurile statelor vecine.

Strategia militară

În această atmosferă, consilierii militari au devenit la fel de importanți ca burocrații civili, iar strategia militară a început să influențeze gândirea politică. Cea mai influentă lucrare dedicată acestui subiect a fost *Arta războiului*, care se crede că a fost scrisă

de Sun Tzu, un general din armata regelui Wu. În paragraful de început al cărții citim: „Arta războiului are o importanță vitală pentru stat. Este o chestiune de viață și de moarte, o cale spre siguranță sau spre ruină. Ca atare, este o temă de cercetare ce nu poate fi în nici un chip neglijată”. Această afirmație marcă o ruptură față de filosofia politică a epocii, iar lucrarea lui Sun Tzu a reprezentat, probabil, prima afirmație explicită a faptului că războiul și spionajul militar sunt elemente cruciale ale guvernării statului. *Arta războiului* se ocupă de